

ЗВІТ

ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ

ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

МІСЦЕВОГО РІВНЯ

«ПРОГРАМА ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО

РОЗВИТКУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2024 РІК»

м. Краматорськ
2023

ЗМІСТ

1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування.....	3
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогностні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).....	6
3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).....	38
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).....	41
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування.....	42
6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків.....	44
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування.....	46
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).....	47
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.....	48
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності).....	50
11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цього звіту, розраховане на широку аудиторію.....	51
Список використаних джерел.....	53
Перелік виконавців	54

1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування

Програма економічного і соціального розвитку Донецької області на 2024 рік (далі – Програма) є документом державного планування (далі – ДДП) місцевого рівня, який визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону в 2024 році.

Головною метою Програми визначено забезпечення розвитку економіки регіону і територіальних громад, ефективне використання внутрішнього природно-ресурсного потенціалу, формування позитивного іміджу області, забезпечення якості та загальної доступності публічних послуг; підвищення добробуту та стимулювання гармонійного розвитку населення, підвищення спроможності регіону попереджувати та ліквідовувати наслідки надзвичайних ситуацій, а також запровадження елементів повоєнного відновлення, спрямоване на ліквідацію наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України.

Запропоновані заходи до Програми передбачають реалізацію заходів та проєктів, спрямованих на усунення та пом'якшення дії чинників, шкідливих для навколишнього природного середовища та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, відтворення та підтримання у належному стані природних ресурсів області.

Виконання Програми здійснюватиметься в межах реальних фінансових можливостей бюджетів усіх рівнів та за рахунок позабюджетних коштів, незаборонених законодавством.

Законодавчою та нормативно-правовою основою розроблення Програми є: закони України «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про місцеві державні адміністрації», «Про правовий режим воєнного стану»; постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проєктів Бюджетної декларації та державного бюджету», 11 березня 2022 року № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану».

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку проєкт Програми враховує положення програмних документів, які діють на державному та регіональному рівнях, та екосистемний підхід та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування, які визначені, зокрема:

Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»;

Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695;

План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 року № 497-р;

Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року, затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 17 лютого 2020 року № 147/5-20 (із змінами).

регіональними цільовими природоохоронними програмами, серед яких:

Регіональна програма моніторингу стану довкілля в Донецькій області на період 2020-2024 роки, затверджена розпорядженням голови обласної державної адміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 13 січня 2019 року № 20/5-20.

Міжвідомча регіональна програма «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020-2025 роки», затверджена розпорядженням голови обласної державної адміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 13 січня 2019 року № 21/5-20.

Інформаційною базою Програми виступають прогнозні показники економічного і соціального розвитку Донецької області, комплексний аналіз їх динаміки у 2019-2023 роках та прогнози на 2024 рік, актуальні проблемні питання розвитку області, пропозиції структурних підрозділів облдержадміністрації, територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, райдержадміністрацій, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій регіону.

Враховуючи відсутність методологічно-статистичної бази для прогнозування ситуації по всій території області, розроблення програмних пріоритетів та завдань здійснено по підконтрольній українській владі території Донецької області.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України на території України введено воєнний стан відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Організація роботи державних установ в умовах правового режиму воєнного стану здійснюється із забезпеченням виконання заходів правового режиму воєнного стану, враховуючи наявність реальної загрози життю і безпеці працівників, керуючись законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Враховуючи зазначене, аналіз ситуації в зоні конфлікту на території області ускладнено через обмежений набір джерел інформації. Сьогодні на частині територій області не проводиться екологічний моніторинг, відсутня достовірна інформація про характер пошкоджень підприємств, ускладнена робота Державної екологічної інспекції в Донецькій області через відсутність доступу до частини території для проведення повноцінного обстеження.

Крім того, відповідно до положень Закону України від 03 березня 2022 року № 2115-XI «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, за деяким винятком.

Відсутність статистичних даних у 2023 році та високий ступінь невизначеності і непередбачуваності у сфері національної та регіональної безпеки ускладнює проведення об'єктивного аналізу та оцінки поточного стану навколишнього природного середовища в адміністративно-територіальних одиницях та повноцінний прогноз ймовірного подальшого стану навколишнього природного середовища області.

З огляду на зазначене, аналіз поточного стану та прогнозування подальшого стану навколишнього природного середовища області доцільно здійснювати, виходячи з реальних можливостей та наявних даних.

Забезпечення доступу та врахування думки громадськості та органів виконавчої влади під час розроблення проєкту Програми. В рамках проведення процедури стратегічної екологічної оцінки Програми була розроблена Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки. З метою одержання та врахування зауважень і пропозицій громадськості Заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки документу державного планування було розміщено в Єдиному реєстрі стратегічної екологічної оцінки (реєстраційний номер справи в Єдиному реєстрі № 14-11-3348-23) та

на офіційному веб-сайті Донецької обласної державної адміністрації, обласної військової адміністрації 14 листопада 2023 року.

Протягом встановленого періоду громадського обговорення Заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки звернень, зауважень та пропозицій від громадськості не надходило.

Зауваження та пропозиції від Департаменту охорони здоров'я Донецької обласної державної адміністрації та від Департаменту екології та природних ресурсів Донецької обласної державної адміністрації враховано у даному Звіті.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогностичні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України на території України введено військовий стан відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Для Донецької області характерний високий рівень розвитку промисловості та сільськогосподарського освоєння території. Висока концентрація промислового, сільськогосподарського виробництва, транспортної інфраструктури в поєднанні із значною щільністю населення створили величезне навантаження на біосферу – найбільшу в Україні та Європі.

Особливу небезпеку для довкілля, і здебільшого це стосується хімічного забруднення, становлять бойові дії, що відбуваються на промислово розвинених територіях з великою кількістю екологічно небезпечних підприємств та об'єктів, таких як територія Донецької області.

На території Донецької області, яка становить лише 4,4 відсотка від загальної площі України, до початку бойових дій була зосереджена п'ята частина промислового потенціалу держави, 78 відсотків якого припадає на екологічно небезпечні виробництва металургійної та видобувної галузей, виробництво електроенергії й виробництво коксу.

Загальна характеристика Донецької області

Донецька область розташована у південно-східній частині України. На південному заході та заході вона межує з Дніпропетровською та Запорізькою областями, на північно-заході – з Харківською, на північному сході та сході – з Луганською, з півдня – омивається Азовським морем.

Територія області простягнулась з півночі на південь на 240 км та зі сходу на захід – на 170 км. Область займає західну частину Донецького кряжу та східну половину Приазовської височини. По території краю проходить вододіл річок басейнів Чорного та Азовського морів.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2014 року № 1085-р (із змінами) на частині території Донецької області органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження та частина населених пунктів, розташовані на лінії розмежування.

Рельєф Донецької області горбисто-рівнинний, з характерною сильною ерозією ґрунтів. Північна та центральна частини області – це Донецький кряж, південна – Приазовська височина. У ландшафтній структурі території області переважають степові височини та схили, степові рівнинні комплекси терас, а також горбисті, піщані та лісові рівнини, річкові долини та мережа балок. Типові ландшафти області – сильно розчленовані балками рівнини та височини, які переходять у заплавні ландшафти річкових долин, а також лиманні рівнини на морському узбережжі.

За своїм характером земна поверхня Донецького кряжу є хвилястою рівниною. Максимальні відмітки висот по Донецькому кряжу в області сягають 200-260 метрів. Найвища точка – Саур могила, її височина 277,9 м. Амплітуда висот в цих районах досягає 200 м. Це все, що залишилося від колись досить високого гірського масиву. На околицях Донецький кряж втрачає і без того скромну висоту, зливаючись з навколишніми річковими долинами. І лише до Сіверського Дінця він обривається крутим уступом, оголюючи древні крейдяні відкладення.

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

У гідрографічному відношенні територія Донецької області ділиться на 3 частини: північну (басейн ріки Сіверський Донець), південну (ріки басейну Приазов'я (Азовського моря) і західну (басейн ріки Дніпро).

Площі, зайняті водними об'єктами складають 42,3 тис. га (біля 2% території області).

Середнє значення відносної вологості складає 74 %. Середньорічні температури по регіону міняються не дуже істотно. Середня температура повітря в січні – від -4°C до -6°C , у липні – від 23°C до 24°C .

Серед несприятливих кліматичних явищ слід виділити зимову відлигу, ожеледицю, промерзання ґрунту, весняні заморожування, сухі східні вітри, град і часті тумани.

Клімат

Боротьба зі зміною клімату і запобігання зміні клімату – це система заходів, спрямована на скорочення викидів парникових газів і стримування процесу зростання середньої глобальної температури атмосфери Землі. Перелік таких заходів визначено міжнародними угодами – Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату, Кіотським протоколом до неї, Паризькою кліматичною угодою, а на національному рівні – Концепцією реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 932-р.

Клімат Донецької області формується під впливом температури повітря, опадів, сонячної радіації, повітряних мас, циркуляції атмосфери, підстильної поверхні, рельєфу. Уся територія знаходиться в помірному поясі, в області помірно-континентального клімату. Рівнинний характер поверхні території України сприяє вільному просуванню на територію Донецької області атлантичних, арктичних і континентальних повітряних мас. Взимку переважно північно-східні та східні вітри, влітку північно-західні і західні, на узбережжі Азовського моря – бризи. Максимальні швидкості вітру досягають 20-30 м/с. Клімат нестійкий. У зв'язку з вторгненням теплих повітряних мас із заходу, морози часто змінюються відлигами. У холодну пору року переважає Азіатський антициклон.

У 2022 році холодна пора року визначалася дуже нестійкою погодою: у січні відбувалося проходження активних циклонів та атмосферних фронтів, які зумовили випадіння опадів різної інтенсивності у вигляді снігу та дощу, посилення східного, північно-східного, південно-східного вітру швидкістю до 15-20 м/с. Середня температура повітря в січні складала від $-1,1^{\circ}\text{C}$ до $-2,5^{\circ}\text{C}$.

У лютому місяці переважала тепла погода з опадами та туманами. Влітку погода була переважно спекотною та бездошовою. Переважали західні і північно-західні вітри, які доволі часто приводять до засух. Майже весь літній період спостерігалась спека та дефіцит опадів, що обумовило надзвичайно високу пожежну небезпеку.

Вже в третій декаді березня температура повітря швидко піднімається. На початку квітня на всій території області вона сягає 5°C вище нуля.

Загальна тривалість без морозного періоду в північній частині області – до 172 днів, а у південній – до 198 днів.

Середня кількість атмосферних опадів в Донецькій області коливається від 350 мм (Приазов'я) до 550 (на Донецькому кряжі). Основна кількість опадів (76-82%) на території Донецької області випадає у вигляді дощу і тільки 18-24% – у вигляді снігу. Територія області відноситься до зони з недостатнім зволоженням. Максимальна кількість опадів випадає в травні-липні та вересні-

жовтні, мінімальне взимку – січень-лютий. Дощі носять зливовий характер, короткочасні і охоплюють невеликі площі. Сніговий покрив досягає 10-30 см.

За кліматичними умовами в Донецькій області виділяється Донецький кряж. Він характеризується помірно-континентальним кліматом, незважаючи на те, що лежить в зоні південних степів. Середня січнева температура на Донецькому кряжі - 7 °С, середня липнева + 22° С. Завдяки порівняно високим оцінкам Донецький кряж має більш вологий клімат, ніж навколишня його рівнина. Річна кількість опадів 450-550 мм. Самий дощовий місяць - липень. Коефіцієнт зволоження за рік 0,55-0,44.

Зима м'яка і нетривала. Для території області взимку характерна активна циклонічна діяльність. Початок зими – кінець листопада - початок грудня – відрізняється постійною хмарністю, туманами. Оподи випадають у вигляді снігу. Заметілі на території області можуть спостерігатися протягом всієї зими. Весна настає з приходом теплих південних і західних повітряних мас, починається на півдні (Приазов'я) і поступово просувається на північ. Часто навесні після встановлення теплих температур, настають холоди, викликані припливом холодного арктичного повітря Азіатського антициклону. Іноді бувають штормові вітри східного напрямку, які видувають верхній шар сухого ґрунту. У цей час спостерігаються пилові бурі.

Літо спекотне, посушливе. У літній час ідуть дощі зливого характеру. Часті посухи, суховії і пилові бурі. Кінець літа характеризується зниженням температури повітря до + 15 °С і нижче.

Осінь на території області починається з поступового зниження температури повітря, посилення циклонічної діяльності, що проявляється у збільшенні днів з туманами і опадами. Однак бувають тривалі періоди, коли тримаються досить високі температури (+ 20 ° С). Поступово температура падає і на початку жовтня починаються заморозки на поверхні.

Проект документу державного планування містить ряд заходів спрямованих на відновлення, реконструкцію та модернізацію об'єктів житлово-комунальної та соціальної сфери, які постраждали внаслідок бойових дій на території області.

Зазначені заходи, серед іншого, включають термомодернізацію будівель, що дозволить знизити кількість використання палива для опалення та, як наслідок, знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів, викиди яких впливають на зміну клімату.

Виконання цих заходів дозволить пом'якшити вплив на клімат на регіональному рівні, але виконання цих заходів не дозволить знизити вплив на клімат на глобальному або національному рівнях.

Тому можна зробити висновок, що у разі незатвердження документа державного планування вплив на клімат на загальнонаціональному рівні залишиться без змін. Аналіз впливу проєкту ДДП на клімат наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Аналіз впливу проєкту ДДП на клімат

Елемент	Напрямок	Варіант	Ознаки
М-	пом'якшення (mitigation)	зменшення сумарного щорічного негативного впливу на клімат внаслідок проведення ДДП	зменшення енерго-, ресурсо- та водокористування;
М+		збільшення сумарного щорічного негативного впливу на клімат внаслідок проведення ДДП	проєкт ДДП не містить заходів з такими ознаками;
А+	адаптація (adaptation)	сприяння сумарного адаптаційного потенціалу регіону до зміни клімату внаслідок проведення ДДП	водозбереження, матеріалозбереження, зменшення витрат, перехід на ефективні в умовах зміни клімату технології;
А-		зменшення сумарного адаптаційного потенціалу регіону до зміни клімату внаслідок проведення ДДП	проєкт ДДП не містить заходів з такими ознаками.

Крім того, наразі, аналіз ситуації в зоні конфлікту на території області ускладнено через обмежений набір джерел інформації. Сьогодні на частині територій області не проводиться екологічний моніторинг, відсутня достовірна інформація про характер пошкоджень підприємств, ускладнена робота Державної екологічної інспекції в Донецькій області через відсутність доступу до частини території для проведення повноцінного обстеження.

Але, слід зазначити, що активна фаза бойових дій в регіоні може стати однією з найважливіших причин зміни клімату.

В результаті військових дій в атмосферне повітря викидаються продукти детонації ракет і артилерійських снарядів. Причому в Донецькій області, це має постійний та багаторазовий характер. Далі ці снаряди влучають у будівлі, виникають пожежі, і в залежності від того, що палає, в атмосферне повітря потрапляють продукти горіння, які також впливають на клімат.

Потрібно сказати і про пожежі, такі, як спалення посівних, лісів та зелених лісосмуг, що відбуваються в природних екосистемах і провокують викиди сажі та газиво-аерозольних домішок.

Варто згадати і викиди парникових газів, які спричиняють літаки, ракети і важка техніка, що працює на дизелі. Все це призводить до того, що в атмосфері утворюються сполуки шкідливої дії для клімату регіону.

Атмосферне повітря

Інформація про загальні обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами Донецької області за 2022 рік відсутня. Відповідно до листа Головного управління статистики у Донецькій області від 23.06.2023 № 01-02/555-23 у зв'язку з військовою агресією Росії проти України та дією положень Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» статистична інформація щодо стану атмосферного повітря в Україні у 2022 році не була сформована органами державної статистики. Відповідна інформація, починаючи з даних за лютий 2022 року, у повному обсязі буде сформована та оприлюднена після завершення терміну для подання статистичної звітності, встановленого законодавством.

За інформацією Державної служби статистики України, викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферу від стаціонарних джерел забруднення за 2021 рік становлять 744,1 тис. т (33,2 % від загальних викидів по Україні) та на 0,9 % менше, ніж в 2020 рік. Крім того, обсяги викидів діоксиду вуглецю склали 22699,5 тис. т.

Динаміку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по території Донецької області наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по території Донецької області

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг
	Всього	у тому числі			
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами		
2005	1862,9	1638,1	224,8	70,3	401,0
2006	1895,2	1659,7	235,5	71,5	411,8
2007	1871,2	1653,4	217,8	70,6	410,4
2008	1767,2	1533,4	233,8	66,6	391,0
2009	1513,3	1299,8	213,5	57,0	337,5
2010	1589,9	1378,1	211,8	52,0	309,7

2011	1729,3	1525,9	203,4	57,5	345,4
2012	1714,7	1514,8	199,9	57,1	345,1
2013	1621,8	1448,1	173,7	54,6	332,2
2014	1138,5	1043,0	95,5	39,3	241,4
2015	974,7	917,6	57,1	34,6	214,3
2016	1036,3	981,4	54,9	37,0	230,7
2017	839,2	784,8	54,4	29,6	185,9
2018	844,7	790,2	54,5	29,8	188,9
2019	830,4	773,5	56,9	29,2	186,4
2020	802,5	751,0	51,5	28,3	182,4
2021*	795,4	744,1	51,3	28,1	182,4

* – дані можуть бути уточнені.

Примітка. Інформація наведена без урахування частини тимчасово окупованої території у Донецькій області.

Зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2014-2015 роках у порівнянні з 2013 роком пов'язано зі збройною агресією Російської Федерації на частині території регіону, внаслідок чого багато промислових підприємств зазнали руйнувань, а деякі взагалі припинили свою діяльність.

З 2016 року спостерігається незначне зростання обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (на 6,5 % у порівнянні з попереднім роком) внаслідок збільшення потужності та обсягів виробництва промислових підприємств.

Суттєве зниження кількості викидів у 2017 році обумовлене припиненням надання інформації про обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря підприємствами-основними забруднювачами, промислові потужності яких розташовані на території Донецької області, що тимчасово окупована внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

У 2018 році спостерігається незначне збільшення викидів відносно до 2017 року, що пов'язане з нарощуванням потужності промислових підприємств та переходом з газу на альтернативні види палива, зокрема на вугілля різних марок.

Зменшення кількості викидів забруднюючих речовин у 2019-2020 роках пов'язане з виконанням підприємствами природоохоронних заходів, спрямованих на зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Крім того, у 2020 році згідно з даними Головного управління статистики у Донецькій області спостерігається спад промислового виробництва (на 3,8% в порівнянні з 2019 роком), що також спричинило зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

У 2021 році зберігалась тенденція до зниження викидів, незважаючи на річний приріст промислового виробництва, який становив 2,8% в порівнянні з 2020 роком, що також можна пов'язати з виконанням підприємствами природоохоронних заходів.

Крім того, за інформацією Головного управління статистики у Донецькій області у 2021 році порівняно з попереднім роком випуск продукції зменшився у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення на 9,7%, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 10,4%, машинобудуванні – на 12,6%, виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – на 17,0%. А враховуючи той факт, що окремі види економічної діяльності є переважаючими в регіоні, це також могло вплинути на об'єми викидів забруднюючих речовин у бік їх зниження.

Щільність викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на квадратний кілометр області у 2021 році склала 28,1 т проти 28,3 т за 2020 рік, а значення обсягу викидів на одну особу – 182,4 кг, що відповідає минулорічному значенню.

Ситуація з інтенсивним забрудненням повітряного басейну Донецької області складалася в процесі становлення і розвитку промисловості протягом минулих десятиріч.

При будівництві і експлуатації промислових об'єктів екологічному аспекту приділялася дуже незначна увага, незважаючи на те, що концентрація промисловості в Донецькій області є найбільш високою на території України.

Однією з основних причин надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є моральне старіння та фізичне зношення технологічного та пилогазоочисного устаткування на підприємствах області, що не відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

В Донецькій області близько 26,5% загального обсягу викидів складають викиди підприємствами вугільної промисловості газу метану. Для зниження викидів метану необхідно максимально його використовувати в різних галузях промисловості.

Донецьким регіональним центром з гідрометеорології протягом 2021 року було зафіксовано перевищення середньорічних концентрацій забруднюючих речовин по містах:

- 1) у Маріуполі: діоксид азоту – 1,25 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 6,9 ГДК_{с.д.};
- 2) у Краматорську – діоксид азоту – 1,5 ГДК_{с.д.}, фенол – 1,3 ГДК_{с.д.}, фторид водню – 1,0 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 2,0 ГДК_{с.д.};
- 3) у Слов'янську – діоксид азоту – 1,5 ГДК_{с.д.}, фенол – 1,3 ГДК_{с.д.},

формальдегіду – 1,3 ГДК_{с.д.}

Крім того, бойові дії значно збільшують ризики виникнення аварійних ситуацій на промислових підприємствах та інфраструктурних об'єктах. Особливу небезпеку для довкілля, і здебільшого це стосується хімічного забруднення атмосферного повітря, становлять конфлікти, що відбуваються на промислово розвинених територіях з великою кількістю екологічно небезпечних підприємств та об'єктів, таких як територія Донецької області.

Такий вплив може бути пов'язаний із потраплянням до атмосферного повітря значної кількості продуктів згорання боєприпасів, результатів руйнування цивільної та військової техніки, об'єктів інфраструктури, а також наслідків інших видів впливу (наприклад, забруднення паливно-мастильними матеріалами), внаслідок чого може спостерігатися значне збільшення концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міст області в період ведення активних бойових дій.

Річні середні значення забруднюючих речовин в Донецькій зоні згідно спостережень Державної установи «Донецький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» наведені в таблиці 2.3.

Наразі, аналіз ситуації в зоні конфлікту на території області ускладнено через обмежений набір джерел інформації. Сьогодні на частині територій області не проводиться екологічний моніторинг, відсутня достовірна інформація про характер пошкоджень підприємств, ускладнена робота Державної екологічної інспекції в Донецькій області через відсутність доступу до частини території для проведення повноцінного обстеження.

Таблиця 2.3 - Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні та агломерації¹

Назва забруднюючої речовини ²	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини ³ , мг/м ³	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин	Зафіксовані перевищення інформаційного або порогів безпеки забруднюючих речовин
Діоксид сірки	Торецька філія, ПОСТ № 1 (вул. Молодіжна, 29 а, смт Нью Йорк, Торецька міська територіальна громада, Бахмутський р-н, Донецька обл.)	0,01	0	0
Діоксид азоту		0,11	0	0
Бензол		<0,002	0	0
Оксид вуглецю		0,2	0	0
Тверді частки (ТЧ 2,5)		7	0	0
Тверді частки (ТЧ 10)		8	0	0
Озон		0	0	0

Ксилол		<0,002	0	0	
Леткі органічні сполуки (Формальдегід)		0,021	0	0	
Леткі органічні сполуки (Толуол)		<0,002	0	0	
Сажа		<0,025	0	0	
Сірководень		<0,004	0	0	
Фенол		<0,004	0	0	
Пил (зважені речовини)		0,27	0	0	
Піридин		<0,005	0	0	
Діоксид сірки	Торецька філія, ПОСТ № 2 (вул. Треста, 8, м. Торецьк, Бахмутський р-н, Донецька обл.)	0,01	0	0	
Діоксид азоту		0,022	0,043	0	
Бензол		<0,002	0	0	
Оксид вуглецю		0,23	4,20	0	
Тверді частки (ТЧ 2,5)		6	0	0	
Тверді частки (ТЧ 10)		10	0	0	
Озон		0	0	0	
Ксилол		<0,002	0	0	
Леткі органічні сполуки (Формальдегід)		<0,003	0	0	
Леткі органічні сполуки (Толуол)		<0,002	0	0	
Сажа		<0,025	0	0	
Сірководень		<0,004	0	0	
Фенол		<0,003	0	0	
Пил (зважені речовини)		0,11	0,27	0	
Піридин		<0,005	0	0	
Діоксид сірки		Бахмутська районна філія стаціонарна точка (м. Бахмут, вул. Сибірцева, 130)	0,072	0	0
Діоксид азоту			0,037	0	0
Оксид вуглецю	1,52		0	0	
Сірководень	<0,007		0	0	
Пил (зважені речовини)	0,145		0,631	0	
Діоксид сірки	Слов'янська філія стаціонарна точка (м. Слов'янськ, вул. Свободи, 12)	0,024	0	0	
Діоксид азоту		0,024	0	0	
Оксид вуглецю		1,08	0	0	
Пил (зважені речовини)		0,102	0	0	
Діоксид сірки	Костянтинівська філія стаціонарний пост (м.Костянтинівка, вул. Богдана Хмельницького, 21 А)	0,033	0	0	
Діоксид азоту		0,020	0	0	
Свинець		0,00014	0	0	
Кислота сірчана		0,011	0	0	
Леткі органічні сполуки (Формальдегід)		0,00070	0	0	
Мідь та її сполуки (у перерахунку на мідь)		0,00014	0	0	

Цинк та його сполуки (у перерахунку на цинк)		0,00011	0	0
Пил (зважені речовини)		0,041	0	0
Агломерація Горлівка, Донецьк, Маріуполь				
-*	-*	-*	-*	-*

1 - Окремо наводиться інформація про рівні забруднюючих речовин у агломерації (агломераціях), розташованих на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

2 - Наводиться перелік забруднюючих речовин, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року № 827.

3 - Рівні забруднюючих речовин наводяться у одиницях вимірювання маси, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року № 827.

* - Інформація про рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в агломераціях Горлівка, Донецьк та Маріуполь не наводиться у зв'язку з тим, що відповідні агломерації розташовані в межах тимчасово окупованої території Донецької області.

У випадку, якщо проєкт Програми не буде затверджений, а заходи з термомодернізації будівель, виконання яких дозволить знизити кількість використання палива для опалення та, як наслідок, знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та реконструкції очисних споруд на території області не будуть реалізовані, то стан атмосферного повітря на території області на регіональному рівні більш ймовірно залишатиметься на рівні сучасних показників або зазнає змін у бік погіршення внаслідок ведення тривалих бойових дій на території області.

Водні ресурси

Водні ресурси області формуються за рахунок місцевого природного стоку (900 млн. м³/рік), транзитної притоки по річці Сіверський Донець (1,8 млрд м³/рік), стічних шахтних і кар'єрних вод, а також запасів підземних вод.

Згідно гідрографічного районування територія області поділяється на три частини: Північну (суббасейн Сіверського Дінця район річкового басейну річки Дон), Південну (басейн річок Приазов'я) та західну (суббасейн нижнього Дніпра).

Територія області розподілена в межах річкових басейнів: Дону – 30,2%, Дніпра – 28,5%, Приазов'я – 41,3%.

Площі, зайняті водними об'єктами складають 42,3 тис. га (біля 2% території області).

Територією області протікає: 1 велика річка – Сіверський Донець загальною довжиною 1053 км (у межах області – 96 км) – головна водна артерія краю; 8 середніх річок – Казенний Торець довжиною 134 км (у межах області – 134 км), Лугань – 198 км (44 км), Кальміус – 209 км (209 км),

Міус – 258 км (65 км), Кринка – 180 км (170 км), Самара – 320 км (51 км), Вовча – 323 км (147 км) і Мокрі Яли – 147 км (147 км); 437 малих річок, загальною довжиною понад 10 тис. км.

В області розташовано:

- 83 водосховищ (суббасейн Сіверського Дінця – 38, суббасейн нижнього Дніпра – 27, басейн річок Приазов'я – 18), загальним об'ємом 584,6 млн.м³;
- 1380 ставків (суббасейн Сіверського Дінця – 640, суббасейн нижнього Дніпра – 530, басейн річок Приазов'я – 210), загальним об'ємом 485,3 млн.м³;
- 69 озер (суббасейн Сіверського Дінця) загальним об'ємом 20,7 млн.м³.

За даними державної звітності за формою 2ТП-водгосп (річна) водокористування у 2021 році в Донецькій області здійснювали 589 водокористувачів.

Об'єм забору води з природних водних об'єктів (поверхневі, у т.ч. морська вода та підземні водні ресурси) наведено у таблиці 2.4. Дані надано Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів.

Таблиця 2.4 - Динаміка водокористування

Показники	Одиниця виміру	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Забрано води з природних джерел, усього:	млн м ³	1770,311	1539,231	267,530
у тому числі:				
поверхневої	млн м ³	1144,589	955,127	204,189
підземної	млн м ³	84,007	95,438	63,341
морської	млн м ³	471,714	488,667	-
Використано свіжої води, усього:	млн м ³	1168,064	1007,934	177,725
у тому числі на потреби:				
питні і санітарно-гігієнічні	млн м ³	101,610	93,771	13,074
виробничі	млн м ³	1046,151	903,761	162,553
зрошення	млн м ³	7,925	6,002	1,336
Втрачено води при транспортуванні	млн м ³	250,343	243,502	10,450
	% до забраної води	14,700	15,800	15,100
Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	1072,597	890,953	198,618
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього	млн м ³	1071,453	890,114	198,584
з них:	млн м ³	209,418	192,980	29,192

нормативно очищених, усього				
у тому числі: на спорудах біологічного очищення	млн м ³	50,306	38,104	6,521
на спорудах фізико- хімічного очищення	млн м ³	0,091	0,054	-
на спорудах механічного очищення	млн м ³	159,021	154,822	22,671
нормативно чистих без очистки	млн м ³	758,637	607,112	132,506
забруднених, усього	млн м ³	76,398	90,022	36,886
у тому числі: недостатньо очищених	млн м ³	76,259	89,885	36,886
без очищення	млн м ³	0,139	0,137	-

Використання води за видами економічної діяльності наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка використання води за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Одиниця виміру	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Усього за регіоном	млн м ³	1168,064	1007,934	177,725
За видами економічної діяльності, у тому числі:				
А. Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	млн м ³	18,398	27,831	2,403
В. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	млн м ³	9,065	7,822	4,663
С. Переробна промисловість	млн м ³	582,280	586,377	2,572
Д. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	млн м ³	420,936	262,252	152,421
Е. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	млн м ³	135,166	121,523	15,332
Ф. Будівництво	млн м ³	0,268	0,204	0,030
Г. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	млн м ³	0,025	0,032	0,001
Н. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	млн м ³	0,436	0,429	0,055

I. Тимчасове розміщення й організація харчування	млн м ³	0,057	0,063	0,007
J. Інформація та телекомунікації	млн м ³	-	0,009	-
L. Операції з нерухомим майном	млн м ³	0,039	0,042	-
M. Професійна, наукова та технічна діяльність	млн м ³	0,004	0,006	-
N. Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	млн м ³	0,575	0,496	-
O. Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	млн м ³	0,230	0,221	0,097
P. Освіта	млн м ³	0,056	0,069	0,008
Q. Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	млн м ³	0,163	0,213	0,071
S. Надання інших видів послуг	млн м ³	0,341	0,281	0,059

В межах Донецької області негативний вплив на формування якості в р. Сіверський Донець мають скиди підприємств.

Забруднювачами поверхневих водних об'єктів є наступні підприємства: Селидівське ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу», Добропільське ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу», ДП «Селидіввугілля» ВП «Шахта Котляревська», ДП «Селидіввугілля» ВП «Шахта «Курахівська», ТДВ Шахта «Білозерська», ДП «Селидіввугілля» ВП «Шахта «Україна», ДП «Добропільвугілля-видобуток» ВП «ШУ «Новодонецьке» шахта «Піонер» (суббасейн Нижнього Дніпра, басейн р. Дніпро); Мирноградське ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу», Костянтинівське ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу», Дружківське ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу», ДП «ВК «Краснолиманська», ПРАТ «НКМЗ», ОК УКРВУГЛЕРЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ДП ВП «Східна виконавча дирекція з ліквідації шахт» шахта «Нова», ДП «Мирноградвугілля» ВП «Шахта «Центральна», ДП «Мирноградвугілля» ВП «Шахта «5/6» (суббасейн річки Сіверський Донець, басейн річки Дон); ДП «Селидіввугілля» ВП «Шахта 1-3 «Новгородівська» (суббасейн річки Сіверський Донець, басейн річки Дон/суббасейн Нижнього Дніпра, басейн річки Дніпро (скид зворотних (стічних) вод здійснюється у 2 басейни).

Відповідно даних Сіверсько-Донецького басейнового управління водних ресурсів обсяг скиду забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти в 2022 році становила, тис.тон: азот амонійний – 0,0879, БСК₅ – 0,2941, завислі речовини – 0,8948, нітрати – 0,5913, нітроти –

0,0185, сульфати – 29,7834, сухий залишок – 49,4479, хлориди – 15,0875, ХСК – 1,4259, алюміній – 0,00012, залізо – 0,00758, марганець – 0,00023, нафтопродукти – 0,00538, СПАР – 0,00361, фосфати – 0,06910, хром шестивалентний - 0,00011, цинк – 0,00030.

Територією Донецької області протікає три транскордонні річки: Сіверський Донець (контрольні створи в с. Єремівка на кордоні Харківської та Донецької областей та с. Дронівка на кордоні Донецької та Луганської областей), Міус (контрольний створ в с. Дмитрівка) та Кринка (контрольний створ в с. Успенка) на кордоні Донецької та Ростовської областей.

З другого півріччя 2014 року моніторингові дослідження у створах річок Міус та Кринка не здійснюються, у зв'язку з тим, що створи знаходяться на території, тимчасово непідконтрольній органам державної влади.

На річках басейну Сіверського Дінця в межах Донецької області транскордонних створів немає.

Надмірне використання водних ресурсів малих річок для потреб сільського господарства та риборозведення, самовільне водокористування та безпроектне створення штучних водойм на руслах малих річок порушує природний водний, гідробіологічний режим річок, збільшує заростання та утворення донних відкладень. Скиди шахтних вод вносять у води річок додаткове забруднення мінеральними речовинами. Розораність водозабірних басейнів сягає граничних меж при надто низькому ступені залісення. На багатьох річках і водоймах не закріплені прибережні захисні смуги, а деякі з наявних не завжди відповідають вимогам водного законодавства України.

З метою охорони водних ресурсів та їх раціонального використання в проєкті Програми визначено за необхідне виконання ряду пріоритетних завдань та заходів, таких як реконструкція очисних споруд, будівництво та реконструкція мереж зливової каналізації та інженерних споруд для приймання, відведення та очищення поверхневих стічних вод. Якщо заходи Програми не будуть реалізовані, стан водних ресурсів на території області залишиться без змін або зазнає змін у бік погіршення, з огляду на тривалі активні бойові дії на території області.

Так як, зазнали значних руйнувань очисні споруди, дестабілізована робота обслуговуючих організацій, які займаються водопостачанням та очищенням стічних вод і, як наслідок, є ризик потрапляння стічних вод без очищення у водойми, особливо там, де відбуваються активні бойові дії.

Окрім того, в результаті військової агресії пошкоджень зазнали гідротехнічні споруди, що забезпечують регулювання стоку та, внаслідок затоплення значних територій, надалі може спостерігатися погіршення якості

води у водних об'єктах через змив забруднюючих речовин та зростання концентрацій біогенних та органічних сполук у водних об'єктах.

Поводження з відходами

Однією з найгостріших екологічних проблем в Донецькій області є проблема поводження з відходами. Накопичені в області у великих обсягах промислові відходи чинять на навколишнє природнесередовище техногенний вплив.

Утворення побутових відходів та обсяги їх накопичення за останні 3 роки згідно з формою звітності № 1-ТПВ «Звіт про поводження з твердими побутовими відходами», затвердженою наказом Мінбуду України від 19.09.2006 р. № 308 за погодженням з Держкомстатом України від 14 листопада 2006 р. (далі – № 1-ТПВ), наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Утворення відходів

Показник	2020 рік (на 01.01.2021)	2021 рік (на 01.01.2022)	2022 рік* (на 01.01.2023)
Зібрано побутових відходів, тис. т	538,148	702,48	158,269
Накопичення побутових відходів, тис. т.	19031,855	19604,763	16876,662

*Дані за 2022 рік наведені без урахування тимчасово окупованих Російською Федерацією територій Донецької області та частини територій, на яких ведуться (велися) активні бойові дії.

До 2021 року спостерігалось збільшення кількості утворених відходів, що пов'язане з приростом промислового виробництва в області при незмінних технологіях.

У 2021 році спостерігається незначне зменшення кількості утворених відходів, а відповідні дані за 2022 рік демонструють різкий спад, що в першу чергу пов'язано із повномасштабним вторгненням Російської Федерації та веденням на території Донецької області активних бойових дій.

Основним способом поводження з побутовими відходами залишається їх захоронення на полігонах/звалищах. Відповідно до форми звітності № 1-ТПВ у 2022 році в Донецькій області захоронено 186 171,53 т твердих побутових відходів на 9 полігонах/звалищах загальною площею 138,2 га.

На перероблення надійшло 236,66 т побутових відходів, що складає 0,15% від кількості зібраних відходів. Перероблення (сортування) здійснюється на двох сортувальних лініях, що знаходяться у м. Краматорськ. В результаті перероблення отримано 24,67 т вторинних ресурсів.

Всього у 2022 році роздільно зібрано 841,55 м³ ресурсоцінних компонентів побутових відходів. Здебільшого роздільно збирається скло та полімери.

На кінець 2023 року в місцях видалення відходів накопичилось близько 800,2 млн тон відходів I-IV класів небезпеки (5,8 % від загального обсягу по Україні).

Ведення активних бойових дій призводить до утворення відходів від руйнувань. Також пошкоджені зазнають спеціалізована техніка та обладнання для збору побутових відходів комунальних підприємств області, об'єкти поводження з відходами.

Військові адміністрації населених пунктів області, на території яких не ведуться активні бойові дії, розпочали організувати облік відходів від руйнувань відповідно до вимог Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073.

За 2022 рік обліковано 7 908,2 м³ та 12 т (відповідно до Форми обліку відходів від руйнувань).

За інформацією військових адміністрацій населених пунктів у 2022 році в результаті військової агресії Російської Федерації знищено щонайменше 28 одиниць важкої спеціалізованої техніки та 74 сміттєвози.

Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки за узагальненими даними форм № 1-відходи, поданими до Головного управління статистики в Донецькій області, представлена у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Динаміка основних показників поводження з відходами

Показник	2020 рік тис.т	2021 рік тис.т	2022 рік* тис.т
Утворено	26981,2	23467,921	7176,561
Одержано від інших підприємств	5282,6	5395,6	667,651
Спалено	2,1	1,793	0,0027
у тому числі з метою отримання енергії	1,8	1,760	0,0027
Використано (утилізовано)	4663,9	4325,942	4,684
Направлено в сховища організованого складування (поховання)	19059,1	19195,520	6982,542
Передано іншим підприємствам	5665,1	6464,227	547,605
Наявність на кінець звітнього року у сховищах організованого складування та на території підприємства	800156,1	-	-

* За даними Головного управління статистики у Донецькій області (без урахування частини тимчасово окупованої території у Донецькій області), відповідно до поданих звітів за формою державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна) «Звіт про утворення та поводження з відходами».

** Інформація про утворення відходів по Донецькій області у 2022 році сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів за формою державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна) «Звіт про утворення та поводження з відходами». Рівень звітування становив 45,3%.

В разі не виконання заходів, передбачених Програмою, фактор поводження з відходами матиме найбільше значення серед ризиків шкідливого впливу на навколишнє середовище на території Донецької області, враховуючи значну кількість відходів, що утворилися внаслідок бойових дій на території області.

Залишатиметься на низькому рівні надання послуг у сфері управління відходами та розвиток відповідної інфраструктури в області, збільшуватиметься кількість стихійних сміттєзвалищ і полігонів для їх захоронення, продовжуватиметься накопичення промислових відходів, погіршуватиметься санітарний стан населених пунктів.

Крім того, без змін залишиться інституційна складова регіональної системи управління відходами, а отже продовжуватиметься розрізненість і неузгодженість у намаганнях і діях влади, бізнесу та громадськості щодо впровадження різних заходів, спрямованих на зменшення обсягів утворення відходів та шляхів безпечного поводження з відходами, що утворились.

Розвиток системи поводження з промисловими відходами та відходами, утвореними внаслідок бойових дій, є одним із першочергових завдань органів влади, що має забезпечити екологічно безпечне збирання, перевезення, сортування, зберігання, оброблення (перероблення), утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення таких відходів.

В цій сфері також розроблено Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073, реалізація якого має забезпечити досягнення екологічних стандартів в сфері поводження з відходами як на регіональному так і на місцевому рівнях.

Земельні ресурси та ґрунти

Донецька область займає площу 2651,70 тис. га, що складає 4,4 % території України.

Площа сільськогосподарських угідь – 2041,00 тис. га (77 % від загальної площі), у т.ч. рілля – 1652,50 тис. га (81 % від загальної площі сільськогосподарських угідь).

Розораність території області – 63,4 % від загальної площі області (за винятком земель під водою), лісистість – 7,7 % від загальної площі області.

Структура земельного фонду області:

- сільськогосподарського угіддя – 77,0 %;
- лісові площі – 7,7 %;
- забудовані землі – 9,3 %;
- заболочені землі – 0,7 %;
- землі під водою – 1,6 %;
- інші землі – 3,7 %.

У 2021 році проведено інвентаризацію земель лісгосподарського призначення на площі 6070 га. У 2022 році заплановані заходи щодо розвитку земельних відносин не були виконані у зв'язку із введенням правового режиму воєнного стану. У 2023 році заходи щодо розвитку земельних відносин не передбачалися.

Станом на 01.10.2023 внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, тимчасово окуповано 647,0 тис. га земель області, що складає 36,0% від загальної площі, в тому числі земель сільськогосподарського призначення – 544,5 тис. га, що складає 37,0% від загальної площі сільськогосподарських земель.

На території Донецької області у ґрунтах сільськогосподарського призначення наявність важких металів, залишків пестицидів та радіонуклідів знаходиться на природному рівні та не перевищує гранично допустимі концентрації. Рівень радіоактивного забруднення ґрунтів цезієм-137 знаходиться на природному рівні.

В останні роки суттєво зменшилось внесення органічних добрив, які є вагомим джерелом повернення в ґрунт гумусу, елементів живлення рослин та відтворення мікробіологічного середовища. Також спостерігається вкрай низький рівень гіпсування солонцюватих ґрунтів.

Деградація земель та опустелювання є серйозним викликом для сталого розвитку країни, що спричиняє істотні проблеми екологічного і соціально-економічного характеру.

За результатами досліджень стану ґрунтів найбільша деградація притаманна слаборозвиненим ґрунтам, які сформувались на щільних породах, на елювії щільних порід, крутих схилах, де є умови розвитку ерозійних процесів. Вміст гумусу, елементів живлення рослин таких видів ґрунтів низький та дуже низький, водний режим недостатній для нормального розвитку рослин. Деградація земель та опустелювання призводять до втрат біорізноманіття, погіршення стану або зникнення водних об'єктів, загострення проблем водозабезпечення населення і галузей економіки та, як наслідок, погіршення умов життя людей.

Заходи, які сприяють вирішенню проблеми деградації земель та опустелювання: створення захисних лісових смуг по межах полів; відновлення рослинного покриву на територіях відкритих гірничих розробок, уздовж доріг, трубопроводів і всіх місць, де він знищений; впровадження науково обґрунтованих сівозмін, прогресивних технологій збереження та відтворення родючості ґрунтів та ведення землеробства; запобігання деградаційним процесам ґрунтового покриву на найбільш ерозійно-небезпечних територіях, консервація деградованих та малопродуктивних земель; закріплення і заліснення рухливих пісків.

У найбільшій мірі деградують ґрунти агроєкосистеми. Причина нестійкого стану агроєкосистем зумовлена їх спрощенням фітоценозом, який не забезпечує оптимальності саморегуляції, постійності структури і продуктивності. І якщо у природних екосистемах біологічна продуктивність забезпечується дією природних законів, то вихід первинної продукції (урожаю) в агроєкосистемах цілком залежить від такого суб'єктивного чинника, як людина, рівня її агрономічних знань, технічної оснащеності, соціально-економічних умов тощо, і, таким чином, залишається непостійним. Наприклад, у разі створення людиною монокультури (пшениці, буряку, соняшнику, кукурудзи) в агроєкосистемі порушується видова різноманітність рослинних угруповань. Агроєкосистема спрощується, стає нестійкою, нездатною протистояти біотичному або екологічному стресу.

Основні показники антропогенного впливу на ґрунти такі: водна ерозія; дефляція (вітрова ерозія); забруднення; вторинне засолення і заболочування; опустелювання; відчуження земель для промислового та комунального будівництва; виснаження земель.

Також, слід зазначити, що найбільшого негативного впливу земельні ресурси зазнають внаслідок ведення бойових дій на території області. Знищення верхнього родючого шару ґрунту, який формувався протягом століть, відбувається внаслідок вибухів ракет тощо. Вибух снаряду будь-якого типу — це попадання низки токсичних сполук у ґрунт.

За даними фахівців, під час детонації ракет та артилерійських снарядів утворюються чадний газ, вуглекислий газ, водяна пара, закис азоту, діоксид азоту, формальдегід, пари ціанистої кислоти, азот, а також велика кількість токсичної органіки. Інший аспект — важкі метали. У місцях бойових дій важкі метали подекуди можуть перевищувати фонові значення у 30 разів. Небезпеку несуть і уламки боєприпасів. Артилерійські снаряди калібру 120 мм і 152 мм дають відповідно 1600-2350 та 2700-3500 уламків масою від 1 г. Чавун із домішками сталі є найбільш поширеним матеріалом для виробництва оболонки боєприпасів та містить у своєму складі не тільки залізо та вуглець, а

й сірку, мідь та інші компоненти. Ці речовини потрапляють до ґрунту, мігрують до ґрунтових вод і в результаті потрапляють до харчових ланцюгів, впливаючи і на тварин, і на людей. Тому, зрозуміло, що вирощувати будь-що на таких ґрунтах буде неможливо протягом довгого часу.

Виконання заходів Програми таких як рекультивация земельних ресурсів, проведення агрохімічної паспортизації, розробка проєктів землеустрою не спричинятиме додаткове техногенне навантаження на земельні ресурси, що розташовані на території області. Можна зробити висновок, що у разі незатвердження Програми стан земельних ресурсів залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області. Тому, що величезні воронки, риття траншей, будівництво фортифікаційних споруд, рух важкої техніки — все це призводить до значних змін ландшафту. Внаслідок цього відбувається деградація рослинного покриву, посилення вітрової та водної ерозії. Забруднення ґрунтів паливно-мастильними матеріалами та іншими нафтопродуктами, яке відбувається внаслідок руху та пошкоджень сухопутної військової техніки. Також, в ґрунтах, забруднених паливно-мастильними матеріалами, знижується водопроникність, витісняється кисень, порушуються біохімічні та мікробіологічні процеси. Внаслідок цього погіршується водний, повітряний режими та обіг поживних речовин, порушується кореневе живлення рослин, гальмується їх ріст і розвиток, що спричиняє їх загибель.

Рослинний світ

Рослинний світ Донецької області представлений, в першу чергу, степовими рослинними формаціями і частково лісостеповими та заплавними, але саме на південному сході України він зазнав найбільшої антропогенної трансформації внаслідок інтенсивного розвитку промисловості та сільського господарства, високого рівня урбанізації території.

Сучасний склад флори Донецької області – це 1930 видів судинних рослин, що відносяться до 653 родів, 136 родин, серед яких 93 ендемічних і субендемічних (рівень ендемізму флори області складає 15% (близько 250 видів), є види з дуже вузькими і локальними ареалами – 11 приазовських і 10 донецьких ендеміків. Раритетну фракцію флори складають 369 видів судинних рослин, тобто близько 19% від загальної кількості, в тому числі 23 ймовірно зниклих в Донецькій області. Серед раритетних видів флори Донецької області 147 видів занесено до Червоної книги України, 26 – до Червоного списку МСОП, 41 вид – до Європейського червоного списку, 12 видів занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, а 282 – охороняються на регіональному рівні. З раритетної

фракції флори 220 видів (58,7% від їх загальної кількості) відомі у регіоні лише за поодинокими знахідками. Більше 90% видів флори зареєстровано на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду різних категорій, 82% – на територіях об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Безсистемний техногенний вплив діяльності людини призвів до значного руйнування навколишнього природного середовища. Більшість природних угідь, що залишилися, приурочені до річкових долин. Стан цих територій в цілому незадовільний, майже всі вони перебувають на різних стадіях трансформації. І все ж природний потенціал біологічного різноманіття області сьогодні ще значний.

З метою охорони біорізноманіття на території області створені природоохоронні території різного статусу, які займають 3,87 % території.

Ліси

Загальна площа лісів Донецької області складає 7,7 % території.

За лісокористувачами територія лісового фонду Донецької області станом на 01.01.2023 року представлена в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Лісовий фонд регіону в розрізі земель цільового призначення та категорій земель

Постійні лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки, землі запасу	Загальна площа, га	Лісові землі, га
I. Землі лісогосподарського призначення		
ДП «Лиманське ЛГ»	27123,0	24900,0
ДП «Слов'янське ЛГ»	28391,17	26700,0
ДП «Великоанадольське ЛГ»*	22741,01	18740,0
II. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення		
ДП «Лиманське ЛГ»	19650,0	17900,0
ДП «Слов'янське ЛГ»	12864,0	10947,0
ДП «Великоанадольське ЛГ»*	5221,71	4353,0
Український степовий природний заповідник НАН України	1134,0	1134,0
НПП «Святі Гори»	11878,0	11451,9
III. Землі іншого призначення		
АТ «Українська залізниця» в особі виробничого підрозділу «Бахмутська дистанція захисних лісонасаджень» структурного підрозділу «Служба колії» регіональної філії «Донецька залізниця»	4192,0	4192,0
Усього	133194,89	120317,0

* - з березня 2022 року на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України.

- Південно-Східне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства листом від 29.06.2023 № 01-08/544 повідомило, що внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України адміністративну будівлю Донецького обласного управління лісового та мисливського

господарства за адресою: м. Лиман, вул. Костянтина Гасієва, 1-А, було зруйновано, внаслідок чого знищено робочу документацію для здійснення його повноважень та функцій. У зв'язку з цим, наведені у розділі відомості є неповними.

Більш ніж 70% лісових масивів області мають штучне походження і посаджені, перш за все, на землях, що піддаються впливу водної та вітрової ерозії, а також в заплавах річок і навколо штучних водойм. Структуру цих лісів на 51% утворюють дубові і на 25% соснові насадження. У той же час в області збережені особливо цінні природні (байрачні, заплавні) ліси, типові для степової зони.

Лісистість області складає 7,7%, що майже вдвічі нижче, ніж в середньому по Україні, і нижче оптимального рівня (12%).

Ліси області віднесені до 1 категорії. Вони не мають промислового значення, виконують виключно природоохоронні та рекреаційні функції, підлягають особливій охороні, тому рубки головного користування в них не проводяться.

До основних екологічних проблем Донбасу належить пошкодження територій природно-заповідного фонду та знищення значних площ лісів внаслідок викликаних воєнними діями пожеж та неконтрольованих рубок.

Тваринний світ

Видовий склад фауни Донецької області нараховує понад 25 тисяч видів тварин різноманітних систематичних груп, з яких більше 24 тисяч видів представлені безхребетними тваринами (моллюсками, комахами, багатоніжками, павукоподібними, ракоподібними, черв'яками та іншими). Хребетні тварини представлені рибами та круглоротими, амфібіями – 9 видів, рептиліями – 12 видів. На території області постійно перебуває та відмічається на прольотах, зальотах, зимівлі та міграціях понад 300 видів птахів, майже 100 видів ссавців.

165 видів тварин, які перебувають на території області, занесені до Червоної книги України, 189 видів занесені до Переліку видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Донецької області, 64 види фауни занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES); 269 видів занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції); 165 видів занесені до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS); 112 видів охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA); 13 видів

охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS).

Військові дії на території області несуть загрозу тваринному світу. Це може бути безпосередня шкода, наприклад, загибель чи травмування внаслідок вибухів, розлякування через нетиповий шум, вимушена зміна міграційних параметрів чи зимових циклів тощо. А також опосередковані наслідки війни: різноманітне забруднення середовища існування і белігеративна трансформація (трансформація природного ландшафту внаслідок військових дій чи інших воєнно-технічних заходів) оселищ, цілковита їх втрата внаслідок вирубування, вигорання, переміщення військової техніки, дислокації військових підрозділів, нищення чи блокування екологічних коридорів тощо.

Природно заповідний фонд Донецької області

Природно-заповідний фонд (далі – ПЗФ) Донецької області станом на 01.01.2023 має у своєму складі 188 територій та об'єктів фактичною площею 103471,1106 (3,9 % території області).

Протягом 2022 року площа природно-заповідного фонду була збільшена на 720,2616 га. Указом Президента України від 03 січня 2022 року № 7/2022 «Про зміну меж території національного природного парку «Меотида» площу національного природного парку «Меотида» збільшено на 580,2616 га за рахунок земель державної власності, що розташовані за межами селища міського типу Ялта, сіл Мелекіне, Урзуф Мангушської селищної територіальної громади Маріупольського району Донецької області, які в установленому порядку надаються парку в постійне користування. Крім того, згідно з розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 09.02.2022 № 149/5-22 на території Ольгинської селищної територіальної громади Волноваського району створено ландшафтний заказник місцевого значення «Новотроїцький» площею 140,0 га.

Завершено роботи з розробки 2 проектів створення об'єктів природно-заповідного фонду Донецької області, площею 387,0 га. Тривають роботи з розробки 8 проектів створення об'єктів природно-заповідного фонду Донецької області на площі більше 800 га. В роботі знаходяться матеріали щодо створення 32 нових об'єктів природно-заповідного фонду площею близько 4600 га.

Протягом 2022 року передбачалось завершити розпочаті згідно з укладеними у 2021 році договорами роботи з розроблення документації із землеустрою щодо встановлення меж територій 11 об'єктів природно-

заповідного фонду місцевого значення, але у зв'язку із збройною агресією російської федерації та початком активних бойових дій на території Донецької області ці роботи були призупинені.

В Донецькій області знаходяться 2 водно-болотних угіддя міжнародного значення: «Затока Білосарайська та коса Білосарайська» та «Затока Крива та коса Крива» (Маріупольський район).

Екологічна мережа

Станом на 01.01.2023 року затверджено у встановленому порядку 1 регіональна та 11 місцевих схем формування екологічної мережі.

Складові структурних елементів екологічної мережі в розрізі одиниць адміністративно-територіального устрою регіону наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Складові елементи екомережі

Одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Загальна площа, тис. га	Загальна площа екомережі, тис. га	Об'єкти ПЗФ	Водно-болотні землі	Відкриті заболочені землі	Водоохоронні зони	Прибережні захисні зони	Ліси та інші лісовкриті площі	Курортні та лікувально-оздоровчі території	Рекреаційні території	Землі під консервацією	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	Пасовища, сіножаті	Радіоактивно-забруднені землі, що не використовуються в господарстві
Донецька область*	2651,7	841,5	147,2	2,5	10,0	0,0	0,0	204,1	1,0	3,5	3,1	100,4	329,7	0,0

* Інформація в розрізі сучасного адміністративно-територіального устрою станом на 01.01.2023 Головним управлінням Держгеокадастру у Донецькій області не надана.

Смарагдова мережа

Мережа Емеральд (Смарагдова мережа, Emerald Network) – це мережа, що включає Території Особливого Природоохоронного Інтересу (Areas of Special Conservation Interest, ASCI, далі – «території (об'єкти) мережі Емеральд»).

Мережа Емеральд проєктується в державах, які є сторонами Бернської конвенції (всього 26 держав). У країнах Європейського Союзу на виконання Бернської конвенції створюється мережа «Натура 2000», яка проєктується за аналогічними принципами, що і мережа Емеральд, але використовує юридичні і фінансові інструменти ЄС.

Території Смарагдової мережі, затверджені Постійним комітетом Бернської Конвенції, займають 5,44% площі Донецької області:

1. Український степовий природний заповідник – Ukrainyskyi Stepovyi Nature Reserve, UA0000019, (3355,00 га), до території відносяться 4 відділення: Хомутовський степ, Кам'яні могили, Крейдова флора, Кальміуське Українського степового природного заповідника НАН України;

2. Національний природний парк «Святі Гори» – Sviati Hory, UA0000029, (43437,00 га);

3. Регіональний ландшафтний парк «Донецький кряж»* – Donetskyi Kriazh Regional Landscape Park, UA0000063, (7451,00 га), в територію увійшли РЛП «Донецький кряж» та геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Балка Журавльова»;

4. Регіональний ландшафтний парк «Клебан-Бик» – Kleban-Byk Regional Landscape Park, UA0000064, (2912,00 га) складається із геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Дружківські закам'янілі дерева», геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Клебан-Бицьке відслонення», геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Балка Кравецька»;

5. Національний природний парк «Меотида» – Meotyda, UA0000065, (22199,00 га), до складу увійшли ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Білосарайська коса», орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Приазовський чапельник», орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Бакаї Кривої коси», орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Єланчанські бакаї», орнітологічний заказник місцевого значення «Кривокоський лиман», зоологічна пам'ятка природи місцевого значення «Крива коса», комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Соснові культури», водно-болотні угіддя міжнародного значення «Затока Крива та коса Крива» і «Затока Білосарайська та коса Білосарайська»;

6. Ботанічний заказник місцевого значення «Пристенське» – Prystenske Zakaznyk, UA0000066, (358,00 га);

7. Никанорівський – Nykanorivskyi, UA0000067, (652,00 га), в який увійшли заповідне урочище «Никанорівський ліс», ботанічний заказник місцевого значення «Гектова балка»;

8. Великоанадольський – Velykoanadolskyi, UA0000096, (2672,00 га), в який увійшли лісовий заказник загальнодержавного значення «Великоанадольський», заповідне урочище «Маріупольська лісова дача»;

9. Червонооскільське водосховище – Chervonooskilske Reservoir, UA0000104, (загалом 10082,00 га, з яких 841,2 га на території Донецької області);

10. Грабова балка – Hrabova Balka, UA0000157, (1905,00 га);
11. Dibrivskiyi, UA0000202, (загалом 4481,00 га, з яких 253,9 га на території Донецької області);
12. Різниківський – Riznykivskiyi, UA0000219, (547,00 га), в який увійшли ботанічні заказники місцевого значення «Крейдяна рослинність біля с. Свято- Покровське» та «Ділянка Різниківська»;
13. Oleksandrivs'ki lakes, UA0000277, (загалом 15200,90 га, з яких 14843,39 га – на території Донецької області), являє собою комплекс балок із ставками, є важливим для збереження навколородних птахів;
14. Vilokuzmynivske, UA0000300, (2241,70 га). Урочище «Білокузьминівське» – один з найбільших осередків рослинності крейдяних відслонень (в т.ч., скелі та останці) у Донецькій області, розташований на околиці м. Краматорськ;
15. Kalmius river valley, UA0000314, (40142,90 га). Каньйон р. Кальміус та його основних приток. Являє собою великі масиви гранітних петрофітних степів із раритетними видами комах та рослин. Це місця мешкання щільної популяції гадюки степової, полозів сарматського та каспійського, сиворакши, кам'янки лисої;
16. Kayalo-Berdyanskyi, UA0000349, (загалом 12681,30 га, з яких 452,00 га на території Донецької області). Територія долини річки Берда з притоками.

* – парк розташований на території тимчасово не підконтрольній українській владі.

Виконання заходів Програми не спричинятиме додаткове техногенне навантаження на об'єкти тваринного, рослинного світу на території області, зокрема на території з природоохоронним статусом та на території і об'єкти Смарагдової мережі. Можна зробити висновок, що у разі не затвердження Програми стан рослинного, тваринного світу, території з природоохоронним статусом, територій та об'єктів Смарагдової мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення та об'єктів екомережі залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення внаслідок впливу тривалих активних бойових дій на території області та, як наслідок, знищення лісових ресурсів, флори та фауни, білігеративної трансформації оселищ, цілковита їх втрата внаслідок вирубування, вигорання, переміщення військової техніки, дислокації військових підрозділів, нищення чи блокування екологічних коридорів тощо. Допоки триває війна і йдуть активні бойові дії, немає змоги навіть оцінити наслідки завданої шкоди, не те щоб відновлювати втрачене. А без докладної фахової оцінки стану постраждалих екосистем їх не вдасться відновити до попереднього стану.

Населення

Донецька область має найбільшу щільністю населення в Україні та один з найвищих рівнів урбанізації.

Станом на 01.01.2022, за оціночними даними, чисельність населення Донецької області складала 1 289,1 тис осіб. За оперативними даними станом на 01.10.2023 чисельність населення скоротилась на 58,9% і склала 529,9 тис. осіб.

Станом на 01.10.2023 на території області, підконтрольній українській владі, зареєстровано 545,8 тис. внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), з яких: 59,0% – особи пенсійного віку, 27,3% – працездатне населення, 9,5% – діти, 4,2% – особи з інвалідністю.

Протягом 2019-2021 років відбулось поступове скорочення чисельності осіб зазначеної категорії, що пов'язано ускладненням перетину лінії розмежування, а також введенням процедур контролю за місцем фактичного проживання.

Війна в Україні призвела до спалаху однієї з найстрімкіших криз вимушеного переміщення населення: в межах області, всередині країни та за кордон. Станом на 01.10.2023 органами соціального захисту населення області взято на облік 545,8 тис. внутрішньо переміщених осіб (481,6 тис. сімей), з них 99,1 тис. – це особи, які вимушено перемістились до області та в її межах після запровадження правового режиму воєнного стану.

Зменшення населення пояснюється, в першу чергу, природними чинниками. Протягом останніх років народжуваність була значно нижче смертності, що спричинило від'ємний приріст населення. Сальдо міграції, також від'ємне, але міграція мала менший вплив на скорочення населення, ніж природні чинники.

Частка жінок в структурі населення області складає майже 55%, з них 32% – це жінки старше 60 років і 32% до 35 років. Серед чоловіків – 41% у віці молодшому за 35 років і тільки 21% старше 60 років.

В цілому в Донецькій області спостерігаються негативні демографічні тенденції з поглибленням гендерного дисбалансу.

Найбільшими ризиками для майбутнього розвитку регіону є:

- прискорене старіння населення та зростання демографічного навантаження на осіб працездатного віку внаслідок істотного перевищення смертності над народжуваністю;
- прискорення міграційного відтоку населення через проведення на території області бойових дій, складну економічну ситуацію;
- істотне навантаження з боку внутрішньо переміщених осіб, більша частина з яких – це люди пенсійного віку.

Військова агресія Російської Федерації проти України внесла суттєві негативні корективи в розвиток системи охорони здоров'я Донеччини: від руйнування будівель закладів охорони здоров'я області до загибелі медичних працівників.

Станом на 01.10.2023 на підконтрольній українській владі території області працює 27 центрів первинної медико-санітарної (медичної) допомоги.

Згідно листа Департаменту охорони здоров'я Донецької облдержадміністрації від 23.11.2023 № 01-17/3450/0/71-23 надано інформацію щодо звернень до медичних закладів (згідно форми № 20 (річна)), щодо хворих на туберкульоз (згідно форми № 33-здоров) та злоякісні новоутворення (згідно форми № 35-здоров), яка наведена у таблиця 2.9 – 2.11.

Таблиця 2.9 – Кількість хворих в стаціонарі

Період	2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	0-17	18+	0-17	18+	0-17	18+	0-17	18+	0-17	18+
Кількість хворих	52640	270976	50953	261817	30395	200763	29381	198525	9345	76881

Таблиця 2.10 – Кількість хворих на туберкульоз

Найменування	2018	2019	2020	2021	2022
Активні форми туберкульозу легенів A15.0-3;A16.0-2A19.0-ч.	1 378	1 234	936	695	128
у т.ч.: з бактериовіділенням	869	792	629	522	113
з деструкцією	782	704	569	374	80
Позалегеновий туберкульоз A15-A18;A19.-част.	38	55	65	23	4
з них: позалеген.туберкул.органів дихання A15.4-9;A16.3-9	22	34	43	7	
нервової системи A17		1	1		
кісток та суглобів A18.0	11	15	18	13	4
сечостатевих органів A18.1					
периферичних лімфовузлів A18.2	2	4	2	2	
ока A18.5					
інших органів A18.3,4,6-9;A19.-част.	3	1	1	1	
Міліарний туберкульоз A19(крім A19.част.)	30	38	18	8	1
Усі форми активного туберкульозу (сума ряд.1+4+12)A15-A19	1 446	1 327	1 019	726	133
1 категорія обліку	402	413	310	265	38

2 категорія обліку	141	114	79	57	9
в т.ч. рецидиви	74	58	54	47	7
3 категорія обліку	78	59	55	40	3
4 категорія обліку	825	741	575	364	83
диспансерний контингент ризику до захворюв. на туберкульоз	7 441	7 459	3 623	5 313	244
з них:5.1 група	2 967	2 944		26	41
5.4 група	4 474	4 515	3 623	5 287	203
в т.ч. 5.4.1(А)	1 718	1 887	1 521	1 446	156
5.4.2(Б)	823	1 026	867	2 735	47
5.4.3(В)	1 933	1 602	1 235	1 106	
Із загальної кількості (р.13) у поєднанні зі СНІД	484	461	395	236	37

Таблиця 2.10 – Кількість хворих на злоякісні утворення

Найменування	2018	2019	2020	2021	2022
Злоякісні новоутворення -всього С00-97	49 472	51 577	52 448	54 542	23 650
в т.ч.:у дітей до 14 років С00-С97	145	159	128	162	71
15-17 років включно С00-С97	43	46	51	56	29
Із заг.кільк.злояк.новоут:губи С00	534	529	507	507	161
Ротової порожнини С01-С08,С46.2	443	449	471	499	198
Глотки С09-С14	246	261	293	344	132
Стравоходу С15	109	124	126	133	60
Шлунку С16	1 183	1 215	1 219	1 268	529
Ободової кишки С18	2 542	2 674	2 791	2 978	1 361
Пр.кишки, ректосиг. з'єд,анусу С19-С21	2 223	2 298	2 355	2 415	1 066
Гортані С32	721	725	728	766	297
Трахеї, бронхів, легенів С33-С34	1 935	1 985	1 917	2 086	901
Кісток та сполуч.т.С40-С41,С46.1,С49	639	657	647	660	330
Меланоми шкіри С43	1 228	1 286	1 318	1 387	637
Інших новоутворень шкіри** С44,С46.0	9 781	10 133	10 050	10 146	3 897
Молочної залози С50	8 191	8 538	8 694	9 010	4 204
Шийки матки С53	2 630	2 748	2 835	2 953	1 315
Тіла матки С54	4 155	4 351	4 414	4 531	2 197

Яєчника	C56	1 515	1 562	1 601	1 670	784
Передмїхурової залози	C61	1 454	1 581	1 675	1 782	662
Нирки	C64	1 771	1 926	2 017	2 118	933
Сєчового мїхура	C67	1 440	1 555	1 597	1 645	711
Інших та неуточ. вїддїлїв нервової с.		488	493	505	566	241
у т.ч.: дїтей до 14 р.вкл.	C70-C72	18	22	17	22	8
15-17 рокїв вкључно	C70-C72	4	6	9	8	6
Щитовидної залози	C73	1 960	2 118	2 209	2 315	958
у т.ч.: у дїтей до 14 рокїв	C73			1	6	1
15-17 рокїв вкључно	C73	1			4	
Злоякісних лїмфом	C81-C85, C88, C90	1 324	1 385	1 415	1 489	641
у т.ч. у дїтей до 14р.	C81-C85, C88, C90	14	7	5	11	5
15-17 рокїв вкључно	C81-C85, C88, C90	8	10	8	8	1
Лейкозїв	C91-C95	560	570	558	588	240
у т.ч.: у дїтей до 14 рок.	C91-C95	55	61	54	62	21
15-17 рокїв вкључно	C91-C95	17	18	10	17	11
Інших		2 400	2 414	2 506	2 686	1 195

Потрапляння забруднюючих речовин в організм людини до органів дихання та травлення викликає ризик розвитку їх хвороби. До складу пилу можуть входити особливо небезпечні частинки, такі як свинець, кадмїй, ртуть, діоксини. На населення, що мешкає поблизу промислових підприємств, можуть мати вплив сполуки речовин, що утворюються в результаті технологїчних процесів.

Крім того, однією з найбільш актуальних і невирішених проблем сьогодення є оцінка забруднення повітря твердими частками пилу (PM10 та PM2.5), які можуть знаходитися в атмосферному повітрі протягом багатьох днів, тижнів та переноситися на великі відстані, перетинаючи кордони держав.

Епідеміологїчні дослідження, проведені в багатьох країнах світу доводять, що при збільшенні концентрації PM10 в атмосферному повітрі на 10 мкг/м³ смертність від серцево-судинних захворювань зростає від 0,6 до 0,76% в порівнянні зі смертністю від усіх захворювань та на 0,58 % від респіраторних захворювань. Відзначається й збільшення на 1,28 % кількості госпіталізованих з серцево-судинними захворюваннями при підвищенні концентрації PM2.5 на 10 мкг/м³. При цьому у деяких дослідженнях показано вплив забруднення повітря на збільшення ризику смертності від цукрового

діабету, визначено, що при збільшенні $PM_{2.5}$ на 10 мкг/м^3 ризик виникнення діабету 2 типу збільшувався на 8-10 %. При хронічному впливі PM_{10} та $PM_{2.5}$ збільшується й кількість хворих на бронхіт дітей та осіб до 25 років.

Також найнебезпечнішими для здоров'я людини на сьогоднішній день, є вибухи від боєприпасів. Під час та після вибуху відбуваються хімічні реакції та наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, а те, що не встигає розірватися, залишається у вирвах сіркою чи радіоактивними елементами. Сірка входить до складу практично всіх вибухонебезпечних предметів. Цей елемент назавжди залишається в повітрі, а люди, вдихаючи його, забивають альвеоли своїх легень, збільшуючи ймовірність онкологічних захворювань.

Затяжні наслідки, які відчуває населення в зоні бойових дій, включають захворювання легенів та різні види онкологічних захворювань через вдихання важких металів та канцерогенів, що містяться у вибухових речовинах, а також в уламках обстріляних будівель. Азбест, дуже токсична речовина, яка лише нещодавно була заборонена в Україні, є головною проблемою, коли йдеться про здоров'я людей. Азбест, який все ще присутній у структурах будівель, що руйнуються внаслідок бомбардувань, може викликати ряд захворювань, починаючи від ускладненого дихання і закінчуючи раком легенів, шлунка, репродуктивних та інших органів.

Військові дії становлять загрозу для здоров'я населення ще й у довготривалій перспективі – через забруднення довкілля, тому що відбуваються в одному з найбільш індустріалізованих та урбанізованих регіонів, що призводить до значного посилення взаємопов'язаних техногенних та екологічних загроз населенню, зокрема через порушення технологічного режиму численних небезпечних об'єктів. Від стану атмосферного повітря, води, ґрунтів тощо залежить здоров'я людини, якість, а подекуди і тривалість її життя.

У разі, якщо проєкт Програми не буде затверджено, всі передбачені заходи не будуть комплексними, інтегрованими та ефективними, адже інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті області сприятиме накопиченню екологічних проблем, серед яких значна амортизація комунального обладнання та незадовільний стан інфраструктури, що можуть нести загрози техногенного характеру. Більш того, може виникнути кумулятивний ефект з проблем внаслідок тривалих активних військових дій на території області, що ускладнить існуючу екологічну ситуацію. Особливу загрозу становитиме проблема накопичення та утилізації твердих побутових та промислових відходів, підвищиться ризик використання

небезпечних технологій утилізації ТПВ, викиди від яких можуть погіршити якість атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод, ґрунтів, а це, в свою чергу, може підвищити ризик виникнення новоутворень і хвороб органів дихання в населення, призвести до зниження біорізноманіття тощо.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Програма визначає пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, враховує екологічні завдання регіонального рівня в інтересах ефективного, стабільного соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення.

Вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення, при впровадженні заходів може мати тільки позитивні наслідки. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми зведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел			●	+
2. Погіршення якості атмосферного повітря			●	
3. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату			●	
Водні ресурси				
4. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води			●	
5. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод			●	+
6. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону			●	+
7. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)			●	
8. Забруднення підземних водоносних горизонтів			●	
Відходи				
9. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів			●	

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
10. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки			•	
11. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки			•	
12. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами			•	
Земельні ресурси				
13. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару			•	
14. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів			•	
15. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель			•	
16. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
17. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, небезпечна діяльність на їх території тощо)			•	
18. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві			•	
19. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин			•	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
20. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей			•	
21. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини			•	+
22. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля			•	
Населення та інфраструктура				
23. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей			•	+
Екологічне управління та моніторинг				
24. Погіршення екологічного моніторингу			•	
Інше				
25. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів			•	
26. Суттєве порушення якості природного середовища			•	

На основі оцінок, представлених в таблиці 3.1, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

атмосферне повітря – негативні наслідки відсутні.

водні ресурси – негативні наслідки відсутні;

відходи – програма передбачає виконання заходів, реалізація яких призведе до більш раціонального поводження з відходами;

земельні ресурси – негативні наслідки відсутні, внаслідок реалізації Програми не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози;

біорізноманіття – негативні наслідки відсутні;

території та об'єкти Смарагдової мережі – наслідки відсутні;

об'єкти природно-заповідного фонду та екомережі – наслідки відсутні;

водно-болотні угіддя загальнодержавного значення – наслідки відсутні;

клімат – негативні наслідки відсутні;

населення та інфраструктура – наслідки позитивні: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території області; негативний вплив на стан здоров'я чи захворюваність населення не очікується.

При впровадженні заходів Програми, у порівнянні із існуючим станом, очікується позитивний вплив на здоров'я населення.

Але, також слід зазначити, що від початку повномасштабного вторгнення війська РФ зруйнували вже значну кількість та продовжують нищити інфраструктуру та життя людей на території області. Крім того, військові дії становлять загрозу для здоров'я населення ще й у довготривалій перспективі – через забруднення довкілля, тому що відбуваються в одному з найбільш індустріалізованих та урбанізованих регіонів, що призводить до значного посилення взаємопов'язаних техногенних та екологічних загроз населенню, зокрема через порушення технологічного режиму численних небезпечних об'єктів. Від стану атмосферного повітря, води, ґрунтів тощо залежить здоров'я людини, якість, а подекуди і тривалість її життя.

При впровадженні заходів Програми, у порівнянні із існуючим станом (без урахування наслідків бойових дій), очікується позитивний вплив на здоров'я населення та компоненти довкілля.

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризику впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Враховуючи активні бойові дії на території області, основні екологічні проблеми Донецької області, що наведені в таблиці 12, розподілено на дві категорії – ті, які були актуальні станом на 24.02.2022 та, ті що спричинені бойовими діями та додалися після 24.02.2022, відповідно.

Таблиця 4.1 – Основні екологічні проблеми Донецької області

№ з/п	Екологічні проблеми (до 24.02.2022)
1	Екологічні наслідки діяльності промислових підприємств (зокрема, забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств; накопичення великої кількості промислових відходів (у тому числі проблеми утилізації відходів добувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості); скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти; активізація деформацій земної поверхні, утворення провалів; зсуви зон активного газовиділення, неконтрольоване метановиділення; підтоплення територій; негативний вплив породних відвалів; знищенням ґрунтового та рослинного покриву на територіях, значно більших, ніж земельні відводи підприємств)
2	Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових і сільськогосподарських підприємств, підприємств житлово-комунального господарства, поверхневого стоку населених пунктів
3	Істотне забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту
4	Затоплення шахт
5	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону
6	Замулення та засмічення водних об'єктів
7	Зменшення популяції тварин і рослин, занесених до Червоної книги України та регіональних переліків рідкісних видів
8	Надмірне використання природних ресурсів
9	Неефективне управління у сфері поводження з твердими побутовими відходами, зокрема: наявність стихійних сміттєзвалищ побутових відходів; недостатня кількість сучасної інфраструктури поводження з побутовими та промисловими відходами; відсутність системи роздільного збору сміття
9	Низький рівень екологічної обізнаності, недостатня активність та самоорганізація суспільства з питань охорони довкілля Недостатня охопленість територій та компонентів довкілля системою екологічного моніторингу
10	Недостатнє використання сучасних технологій для зменшення впливів на довкілля на промислових підприємствах
11	Неконтрольований вплив негативних екологічних тенденцій, що відбуваються на тимчасово окупованих територіях
12	Висока концентрація екологічно небезпечних виробництв у структурі промисловості

Екологічні проблеми (після 24.02.2022)	
1	Значне збільшення концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міст області в період ведення активних бойових дій внаслідок потраплянням до атмосферного повітря значної кількості продуктів згорання боєприпасів, результатів руйнування цивільної та військової техніки, об'єктів інфраструктури
2	Руйнування очисних споруд, дестабілізація роботи обслуговуючих організацій, що займаються водопостачанням та очищення стічних вод
3	Загроза потрапляння стічних вод без очищення до водних об'єктів
4	Пошкодження гідротехнічних споруд
5	Ймовірне зростання концентрацій біогенних та органічних сполук у водних об'єктах
6	Утворення великої кількості відходів від руйнування об'єктів цивільної та промислової інфраструктури
7	Знищення верхнього родючого шару ґрунту, значні зміни ландшафту
8	Забруднення земельних ресурсів важкими металами, концентрації яких у місцях бойових дій можуть перевищувати фонові значення у декілька разів
9	Деградація рослинного покриву, посилення вітрової та водної ерозії
10	Зниження водопроникності ґрунтів, порушення біохімічних та мікробіологічних процесів
11	Знищення лісових ресурсів, флори та фауни
12	Белігеративна трансформація оселищ, цілковита їх втрата внаслідок вирубування, вигорання
13	Нищення та блокування екологічних коридорів тощо

При гіпотетичному «нульовому» сценарії, якщо документ державного планування не буде затверджений, подальший стабільний розвиток території Донецької області є проблематичним, особливо в умовах тривалих активних бойових дій на території області. Це може призвести до погіршення екологічної ситуації та загострення проблем, виникнення яких обумовлено бойовими діями, і як наслідок, може відобразитися на умовах життя та здоров'ї населення області в бік погіршення.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

З метою охорони і оздоровлення навколишнього природного середовища та забезпечення збалансованого екологічного розвитку території Донецької області у Програмі запропоновано ряд заходів, які повинні реалізовуватися відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» і кореспондуватися із стратегічними цілями з охорони довкілля та охорони здоров'я населення, визначеними Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030

року» від 28 лютого 2019 року, Національним планом управління відходами до 2030 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року №117-р, Паризькою угодою, ратифікованою Законом України від 14 липня 2016 року №1469, Директивою 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року (із змінами), Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, Водним Кодексом України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Відповідно до нормативно-правової бази України проєкт Програми відповідає ряду зобов'язань:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;

- проєктне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів для виконання можливостей факторів позитивного впливу на охорону довкілля;

- формування динамічного урівноваженого стану довкілля, що забезпечуватиме екологічне, санітарно-безпечне середовище для життєдіяльності населення.

Враховуючи результати аналізу можна зробити висновок, що проєкт Програми, відповідає цілям екологічної політики, встановленим на національному рівні, враховує їх та пропонує комплекс заходів, які спрямовані на їх виконання.

Стосовно дотримання міжнародних зобов'язань у інших напрямках співробітництва, наприклад, таких як зміна клімату, охорона озонового шару та ін., слід зазначити, що вони не мають прямого відношення до головних цілей та завдань проєкту документу державного планування, що є документом регіонального рівня.

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки реалізації завдань Програми для, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенного), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Під кумулятивним впливом розуміється сукупність впливів від реалізації планованої діяльності та інших, що існують або плануються в найближчому майбутньому видів антропогенної діяльності, які можуть призвести до значних негативних або позитивних впливів на навколишнє середовище або соціально-економічні умови. Кумулятивний вплив не передбачений.

В процесі стратегічної екологічної оцінки був здійснений аналіз впливу реалізації рішень проєкту Програми як на окремі компоненти навколишнього природного середовища, так і сукупний вплив на природні процеси та комплекси. Значного негативного впливу під час планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

Можна зробити такі висновки щодо ймовірного впливу документу державного планування на довкілля:

Вплив на атмосферне повітря. Негативні наслідки відсутні.

Вплив на водні ресурси. Негативні наслідки відсутні.

Відходи. Програма передбачає виконання заходів, реалізація яких призведе до більш раціонального поводження з відходами.

Вплив на земельні ресурси. Внаслідок реалізації Програми не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози.

Вплив на біорізноманіття та рекреаційні зони. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття.

Вплив на території та об'єкти Смарагдової мережі. Наслідки відсутні.

Вплив на об'єкти природно-заповідного фонду та екомережі. Наслідки відсутні.

Вплив на водно-болотні угіддя загальнодержавного значення. Наслідки відсутні.

Вплив на клімат. Пом'якшення існуючої ситуації за рахунок зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Вплив на населення та інфраструктуру. Наслідки позитивні: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території області; негативний вплив на стан здоров'я чи захворюваність населення не очікується.

Вплив на культурну спадщину. Реалізація Програми не призведе до негативного впливу на наявні об'єкти історико-культурної спадщини.

Екологічне управління, моніторинг. Програма не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.

Кумулятивний вплив. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Транскордонний вплив. Транскордонний вплив під час реалізації положень Програми відсутній.

Таким чином, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Враховуючи зазначене, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Також, слід зазначити, що відкрита агресія РФ проти України, що переросла у широкомасштабні бойові дії, в тому числі, на території Донецької

області, призвела до масштабних руйнувань міст та районів області, знищення критичної інфраструктури у багатьох громадах, значної кількості вимушених переселенців та суттєвих зсувів у демографічній ситуації.

Наразі оцінка зруйнованих цивільних, промислових та інфраструктурних об'єктів не можлива, оскільки на сьогодні немає доступу до окремих територій. Також кількість зруйнованих об'єктів постійно зростає, оскільки РФ продовжує завдавати ракетних ударів та здійснювати артилерійські обстріли по містах та районах області.

Тому після закінчення бойових дій для громад області актуальним буде питання швидкого відновлення через відбудову зруйнованого та подальший розвиток у нових умовах.

В даному випадку, мова йде про необхідність певного синхронізованого планування відновлення та розвитку територіальних громад в межах регіону.

Враховуючи зазначене, після завершення бойових дій до заходів Програми, у разі необхідності, можуть бути внесені зміни, з урахуванням першочерговості заходів з відновлення регіону.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування

Реалізація проекту Програми потребує виконання певної кількості заходів, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища на території регіону, з огляду на тривалість активних бойових дій.

Серед головних заходів, що мають безпосередній вплив на навколишнє середовище проекту Програми, можна виділити:

- 1) реконструкція гідротехнічних споруд;
- 2) будівництво, реконструкція та капітальний ремонт водопровідних мереж з метою оптимізації систем водопостачання та водовідведення міст та районів Донецької області;
- 3) відновлення, будівництво, реконструкція очисних споруд з метою уникнення забруднення водних об'єктів неочищеними стічними водами;
- 4) рекультивація земель;
- 5) будівництво та рекультивація полігонів твердих побутових відходів;
- 6) створення зелених насаджень;
- 7) впровадження заходів з термомодернізації та енергозбереження будівель та споруд.

Виконання заходів, передбачених Програмою, матиме позитивний вплив на стан водних ресурсів, поліпшення загального екологічного та естетичного

стану території Донецької області в умовах тривалих активних бойових дій на території області.

У разі виникнення будь-яких не передбачених негативних впливів, Замовник зобов'язується також виконати заходи, для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, зумовлених реалізацією документа державного планування.

Крім того, як вже було зазначено вище, після завершення бойових дій до заходів Програми, у разі необхідності, можуть бути внесені зміни, з урахуванням першочерговості заходів з відновлення регіону.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)

Під час підготовки звіту про стратегічну екологічну оцінку визначено доцільність і прийнятність планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки довкілля, а також оцінено вплив на навколишнє середовище, прогноз впливу на навколишнє середовище, виходячи із особливостей планованої діяльності з урахуванням природних, соціальних та техногенних умов.

У контексті стратегічної екологічної оцінки Програми були розглянуті два сценарії розвитку:

- *оптимістичний*, який демонструє позитивну динаміку, яка можлива за умови успішної реалізації Програми;

- *гіпотетичний «нульової»*, за яким не розробляється і не затверджується Програма, за яким більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію.

Розгляд інших альтернативних варіантів не є можливим, так як Програма є обов'язковим програмним документом, який розробляється на коротко-, середньострокову перспективу та є підставою для прогнозування обласного бюджету.

Програма базується на принципі сталого економічного та соціального розвитку, раціонального використання ресурсного потенціалу та екологічної безпеки регіону.

Напрями розвитку включають природоохоронну складову й спрямовані на забезпечення цілей забезпечення високого рівня охорони і зменшення впливів на довкілля.

За результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного сценарію подальший сталий розвиток Донецької області є дещо ускладненим, і цей сценарій призводить до погіршення екологічної ситуації в межах регіону, продовження подальшого неефективного використання екологічних ресурсів.

Результати проведення цільового аналізу планованих завдань щодо їх відповідності цілям охорони довкілля, визначених на регіональному рівні, виявили необхідність прийняття Програми.

В інтересах ефективного та сталого розвитку області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми.

При підготовці звіту про стратегічну екологічну оцінку труднощі не були виявлені.

Основним критерієм під час стратегічної екологічної оцінки Програми є її відповідність законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища України.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що Програма відповідає державним та регіональним стратегічним документам, реалізація заходів Програми не справить значного негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення.

Моніторинг здійснюється з метою виявлення наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, забезпечення здійснення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування, а також у разі виявлення негативних наслідків, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку, вжиття заходів для їх усунення. Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально підібрані для цілей СЕО.

Для оцінки повноти та якості реалізації програмних заходів здійснюватиметься моніторинг виконання Програми, що дасть змогу оперативно приймати необхідні управлінські рішення. Моніторинг проводитиметься відповідно до Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому й для здоров'я населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1272.

Моніторинг базується на розгляді обмеженої кількості відібраних показників (індикаторів) за кожним зі стратегічних напрямів і аналізі досягнення запланованих результатів. Для моніторингу наслідків реалізації Програми для довкілля застосовуються екологічні індикатори, особливо ті, для яких є моніторингові дані.

Але, відповідно до положень Закону України від 03 березня 2022 року № 2115-XI «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, за деяким винятком.

Крім того, аналіз ситуації в зоні конфлікту на території області ускладнено через обмежений набір джерел інформації. Сьогодні на частині територій області не проводиться екологічний моніторинг, відсутня достовірна інформація про характер пошкоджень підприємств, ускладнена робота Державної екологічної інспекції в Донецькій області через відсутність доступу до частини території для проведення повноцінного обстеження.

Враховуючи зазначене, пропонується здійснення моніторингу виконання Програми за даними щодо:

1) Середньорічних концентрацій забруднюючих речовин по містах області, де Донецьким регіональним центром з гідрометеорології здійснюється дослідження стану атмосферного повітря для основних забруднювачів у порівнянні до затверджених рівнів ГДК у атмосферному повітрі населених місць.

2) Державного моніторингу поверхневих вод в Донецькій області на відповідність затвердженим ГДК в поверхневих водах на території області для головних забруднювачів поверхневих вод, що здійснюється Сіверсько-Донецьке басейнове управління водних ресурсів.

3) Статистичних даних показників стану здоров'я, що ведеться Департаментом охорони здоров'я Донецької обласної державної адміністрації.

Або, у разі відсутності даних щодо зазначених показників, внаслідок ведення тривалих бойових дій на території області, пропонується, як альтернативний варіант, використати статистичні дані щодо стану атмосферного повітря та водних ресурсів на території області.

Таблиця 4.1 – Екологічні індикатори для моніторингу виконання Програми

№ з/п	Індикатор	Періодичність
1	<i>Атмосферне повітря</i> Базовий показник – рівні ГДК, затверджені відповідно чинного законодавства.	Один раз на рік
2	<i>Поверхневі води</i> Базовий показник – рівні ГДК, затверджені відповідно чинного законодавства.	Один раз на рік
3	<i>Стан здоров'я</i> Зміна показників стану здоров'я.	Один раз на рік

Згідно статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» Замовник у межах компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання документу державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, один раз на рік оприлюднює його результати на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет, вносить до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки та у разі виявлення непередбачених звітом про СЕО негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів щодо їх усунення.

Здійснення моніторингу покладається на *Донецьку обласну державну адміністрацію*, обласну військову адміністрацію, яка має здійснювати загальну координацію, методичне та інформаційне забезпечення процесу моніторингу, а також підготовку узагальненого Звіту про результати моніторингу Програми. Отримані результати та відхилення фіксуються. Результати моніторингу є підставою для прийняття відповідних управлінських рішень спрямованих на охорону та збереження навколишнього природного середовища. Результати моніторингу є публічними.

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності)

На теперішній час Донецька область знаходиться в зоні проведення активних бойових дій, а частина її території (включаючи територію, по якій проходять кордони з сусідньою країною) тимчасово не підконтрольна українській владі. Процеси, які відбуваються на цій території, на даний момент є неконтрольованими та мають наслідки, які важко оцінити.

11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цієї частини, розраховане на широку аудиторію

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону у 2024 році.

Головна мета Програми – забезпечення розвитку економіки регіону і територіальних громад, ефективне використання внутрішнього природно-ресурсного потенціалу, формування позитивного іміджу області, забезпечення якості та загальної доступності публічних послуг; підвищення добробуту та стимулювання гармонійного розвитку населення, підвищення спроможності регіону попереджувати та ліквідовувати наслідки надзвичайних ситуацій, а також запровадження елементів повоєнного відновлення, спрямоване на ліквідацію наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України.

Відповідно до затверджених стратегічних цілей розвитку області на період до 2027 року головними пріоритетами розвитку регіону визначено:

1. Оновлена, конкурентоспроможна економіка.
2. Якість життя та людський розвиток.
3. Ефективне управління та безпека в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів.
4. Екологічна безпека та збалансоване природокористування.

З метою реагування на прояви соціально-економічної кризи та збереження здобутків у сфері розвитку, першочерговим завданням у 2024 році є підвищення стійкості регіону та створення передумов для структурованого шляху до сталого повоєнного відновлення. Незважаючи на нестабільність воєнно-політичної ситуації, загальний підхід спрямований на вирішення першорядних (надзвичайних) завдань, які сприяють пом'якшенню або ліквідації негативних наслідків, та дозволятиме адаптувати програмні заходи під мінливі умови середовища, оперативно вирішувати нагальні проблеми регіону.

Необхідне прискорене відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового і громадського призначення до стану, що дає змогу забезпечити повернення в громаду та регіон внутрішньо переміщених осіб та людського ресурсу в цілому; а також важливе створення сприятливих умов для діяльності суб'єктів господарювання незалежно від форми власності.

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку проєкт Програми враховує положення програмних документів, які діють на державному та регіональному рівнях та екосистемний підхід та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>.
2. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» 16 жовтня 1992 року № 2707-XII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>.
3. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року № 2059-VIII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 (із змінами). – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf, http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/MR-provedennya-SEO_iz-zminami.pdf.
5. Практичний посібник для посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування «Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування». – Асоціація міст України (АМУ), проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (проект ПРОМІС). – Київ, 2019.
6. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області у 2021 році. Режим доступу – <https://mepr.gov.ua/files/docs/EkoMonitoring/2022/regional/Регіональна%20доповідь%20Донецька%20ОДА%202021.pdf>
7. Екологічний паспорт Донецької області за 2022 рік. Режим доступу – <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/ekologichni-pasporty/>.
8. Статистична інформація. Навколишнє середовище. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/environment.php>.

Перелік виконавців

Директор
ТОВ «ДОНЕЦЬК ЕКОЛОГІЯ ЛТД»

О.Є. Чабаненко